

Ukininkas

Prekė laikraščio:

Prusose ir i Austriją 2½ auks.
i Ameriką ir i kitas svetimas
žemes 4 auks.
i Rusiją (kuvertuose) 5 rubl.

LIETUVOS

UKININKŲ LAIKRAŠTIS.

Prekė apgarsinimų:

Už eilutę smulkaus
rašto arba už jos vietą per
pusę puslapio 60 feningių.

IŠEINA KAS MĖNESIS VIENĄ KARTĄ.

Maskolių valdžia ir žmonės.

II.

Apšvietimas ir vaikų mokymas.

Kalbėdamas apie apšvietimo reikalus Imeretinskas iš pradžių parodo, koks turi but apšvietimas ir vaikų mokymas o paskui išdėsto, ko apšvietimui truksta.

Mokykloje, sako Im., auga visa ateinančioji karta, ir igitas mokykloje mokslas ir supratimas apie draugijos ir politikos (valdymo) klausymus, atsiliepia gyvenime kiekvieno žmogaus. Dėlto valdžia, kuri rupinasi apie suvienijimą Lenkijos su Maskolija, ypatingai turi atkreipti savo akys ant vaikų mokymo: ji ne tiek turi vartoti viršutinius įrankius (stelbimą, uždraudimą persekiojimą), kiek įrankius dvasiškus, ji turi stengtis praplatinti per mokyklas tokį mokslą, kuris permaintytų susipratimą ir dvasią lenkų jaunuomenės. *Mokykla* Lenkijoje turi ne tik lavinti jaunuomenės protą, bet turi teip-gi atlikti darbą politiską; ji turi *įkvėpti* i priaugančią gentkartę meilę ir *prisirišimą prie caro ir Rusijos* ir tokiu budu vienyti lenkiškus pakraščius su viešpatystės viduriu. Kad ir nenori valdžia paversti lenkus i maskolius (rusifikuoti,) bet vis-gi ji turi rupintis įgyvendinti ir sustiprinti vaikuose susipratimą, kad jie yra pirmių pirmaisiai Rusijos valdomaisiais, o tuo paskui — lenkais... Turėdama atlikti teip „garbingą darbą.“ *valdžia turi paimti i savo rankas visas mokyklas*, da-gi amatininkiskias (techniskas). Bet, norėdama buti vieninteliu vadovu priaugančios jaunuomenės, valdžia turi teip-gi rupintis pražalinti priežastis slapto mokymo.

Žino-
mą.

Teip suprasdamas dvasią apšvietimo ir vaikų mokymo Imer. su dideliu širdies

skaudėjimu apreiškia, kad nė skaitlius mokyklų, nė budas mokymo negali įkūnyti teip „garbingą užduotį“.

Labiausiai puola i akį, sako Im., *stoka mokyklų*, o ypatingai mokyklų praktiskų. Lenkų Karalystėje, nežiurint ant didei išbujojusios fabrikinės pramonės, nėra nė politechnikos, nė technologiijos institutų, be to truksta teip-gi vidutinių ir žemesniųjų techniskų mokyklų. Lenkų jaunuomenė, įieškodama augštesnio technisko apšvietimo, tankiausiai turi keliauti i užrubežę, kur įgyja klaidingą išmanymą apie netikimą mus viešpatystės tvarkos ir naudą laisvo gyvenimo viešpatystių vakarinės Europos, kartais sugrįžta iš užrubežės jau suvis prisirengę kurstytojai (agitatoriai) revoliucijinių ir tautiskų krutėjimų. Pritrukstant žemesnėms techniskoms mokykloms atvyksta i mus kraštą daug meisterių iš užrubežės ir teip-gi padaro daug pikto.

Kad išvengti tokių blogų vaisių užrubežinio mokymo, labai butų geistina pirmiausiai iškurti Varšavoje institutą politechniką, o veliaus institutą technologiijos ir didesnį skaitlių žemesnių ir vidutinių techniskų mokyklų.

Teip.

Bet da daugiau kenkia apšvietimui *budas vaikų mokymo*. Kokia yra dvasia mokymo vaikų Lenkų Karalystėje, gali parodyti memorijalas Gurkos, paduotas ciecoriui 1890 m.: „Valdžios mokyklose Lenkų Karalystėje apsieina su vaikais netik šiurkščiai, bet da išmėtinėja jiems jų lenkišką paėjimą, užgauna jų tautiskus jausmus, niekina jų tikėjimą, o prigimtą kalbą stato žemiau, nekaip užrubežines kalbas — prancuzišką ir vokišką... Toks apsėjimas su vaikais ne tik ką nepabudina meilės Maskolijos, bet adverniš-

kai priverčia vaiką nuo mažų dienų nekęsti visko, kas tik maskoliška, kas jį tiek sykių neteisingai nuskriaudė, tiek sykių išspaudė ašaras“ . . . Tokioj' tai dvasioje, sako Im., mokino vaikus valdžia per ištisą 17 metų ir tik paskutiniame laike, užstojus naujam kuratoriui, papute naujas vėjas, ir pradėta elgtis su vaikais širdingiaus ir išmintingiaus, ne kaip pirma. Bet vis-gi da reikalinga yra padaryti daug naudingų atmainų mokyklose.

Pirmiausiai reikia įvesti į mokyklas vidutinius ir žemesniasias prigulintis išguldymas lenkiškos 'kalbos. Išguldymas lenkiškos kalbos valdžios mokyklose yra suvis paniekintas ir atstumtas, gali sakyti, ant paskutinės vietos. Vidutinėse mokyklose lenkiška kalba yra išguldoma maskoliškai. Tėvai matydami toki paniekinimą savo prigimtos kalbos, jieško mokintojų savų ir lengvai atranda: tokiais mokytojais buva paprastai žmonės neištikimi valdžiai ir neturintieji reikalingų liudyjimų. Pagerinus mokymą lenkiškos kalbos, galima būtų atitolinti vaikus nuo naminių mokintojų, kurie „tankiai naikina vaismus darbo, kuri atlieka valdžios mokykla, aukaudama ant to daug triuso ir materijališkų kaštų.“ Be to pasigerinus mokymui, galėtu išpalengvo išnykti tarp lenkų neužkentimas, neužsitikėjimas ir paniekinimas maskoliškų mokyklų.

Da blogiaus yra išguldoma lenkiška kalba pradinėse mokyklose. Negalėdami išmokinti gerai lenkiškai savo vaikų, žmonės suvis nenor leisti vaikų į mokyklas ir tolinasi nuo jų; sunku reikalaut, kad prastas žmogus suprastų svarbumą išsimokymo maskoliškos kalbos tuometarpu, kada niekinama yra jo prigimta kalba. Ant galo apleidimas mokymo lenkiškos kalbos duoda valdžios priešininkams progą platinti savo pragaistingą mokslą apie „rusifikaciją.

Be to žemesniose mokyklose veik suvis nėra kunigo tikėjimo dalykams išguldinėti. Išguldymas tikėjimo mokslo vaikams katalikams pavestas yra mokintojams svetikiems. Tokia tvarka išgyveno dėlto, kad mokyklų valdžia mano, buk kunigas, įleistas į mokyklą, galis padaryti daug pikto, buk sėjas blogą sėklą vaikų širdyse. Tuom tarpu išeina suvis adverniskai; kunigas, budamas laisvas nuo mokyklos, gali pakreipti žmones ant pikto kelio da greičiaus, ne kaip mokykloje, kur jis yra po akių mokintojo.

Prirengdamas vaikus prie pirmutinės išpažinties kunigas neva mokina vaikus apie dogmatus katalikų tikėjimo; ką jis tuomet išgulto savo jauniems klausytojams, yra paslaptis dėl mus. Bet galima dasiprotēt, kokią sėklą stengiasi pasēt kunigas tose jaunose ir jautriose širdyse. Dėlto reikia pasirupinti įtraukti kunigą į mokyklą ir tokiu budu sumažinti platinimą jo pragaistingo mokslo.

Reikaluose vaikų mokymo svarbus teip-gi yra klausymas apie įkurimą ir užlaikymą pradinių mokyklų. Įkurimą mokyklų trukdo ne tik dvasia mokymo, bet ir pats budas įkurimo mokyklų. Įkurti mokyklą buna sunku dėlai to, kad ant to reikia sutarimo valdžios arba kaimo gyventojų, iš kurių vieni nenor mokyklos dėlai toluo įkuriamosios mokyklos, o kiti — dėlai neturto. Dėlto reiktų įvesti visuotiną, prilygstantį turtui kiekvieno gyventojų mokestį ant mokyklų viso valsčiaus o apie tai, kiek ir kur reikia mokyklų spręstų administracija ir mokyklų valdžia.

Bet praplatinimui apšvietimo neužtenka vienų mokyklų. Greta su mokyklomis turi buti ir platintis teip-gi knygynai. Plėtodami ir prigulinčiai palenkdamai vaikų ir suaugusių išmanymą ir dvasią, mokyklos iškveptą, knygynai tampa tokiu budu didelai svarbiu įrankiu apšvietimo. Bet šiame krašte paskutiniame laike įgyja knygynai ypatingai didelį svarbumą dėlai paplitimo tarpe žmonių uždraustų, priešingų valdžiai knygų. Kaip jau augščiau buvo minėta, valsčionys iki paskutiniam laikui gyveno sau ramiai, ir apie prisiršimą jų prie valdžios negalima buvo abejoti. Bet toks pasielgimas valsčionių, matyt, arzino tas neištikiamas žmogystas, kurios visą savo gyvenimą paskyrė ant to, kad kurstyti neapykantą ir kovą tarpe dviejų tautų: lenkų ir maskolių. Paskutiniuose metuose per pagelbą itin apsukrių kurstytojų ateina iš užrubežės ir platinosi tarpe žmonių šimtai ir tukstančiai necenzuruotų, labai kenkiančių knygų. Valsčionys, o da labiau fabrikų darbininkai, neturėdami ką skaityt, noriai pradėjo skaityt užrubežines knygas, kurių gabenimas per rubežių Vokietijos ir Austrijos, dėlai neužtenkančios policijos priežiūros, kassyk eina didyn. Kovai su tuo nauju vis daugiau augančiu piktu reikalinga buvo išrasti ginklas geresnis, ne kaip policijos priežiurą. Tokiu ginklu galėjo but tik sveikas

dvasiškas penas, kuris galėtų sutrukdinti prasiplatinimą papiktinančio ir demoralizuojančio mokslo uždraustų knygų. *Tai-gi knygynai yra svarbių ginklų kovoje priešai prasiplatinimą (propagandą) priešingo valdžiai mokslui.* Apie naudingumą knygynų suprato ir mano pronokėjas general-gub. Šuvalov'as, bet anas, rengdamas knygynus, ne tiek rūpinosi apie prašalinimą paojingos užrubežinės propagandos, kiek apie praplatinimą skaitymo maskoliškų knygų. Teip manydamas Šuvalov'as prirengė knygynus, kuriuose buvo daug daugiaus maskoliškų knygų, ne kaip lenkiškų. Bet toks supratimas, man rodos, yra klaidingas: valsčionys da neprisirengti ypač prie skaitymo maskolių literatūros, kuri aprašo nepažįstamą jiems maskolių gyvenimą, nekalbant jau apie tai, kad kalba ir raštas maskoliškas daug mažiau yra suprantamas, ne kaip kalba ir raštas prigimtas. Dėlto maskoliškos knygos reikia veisti knygynuose atsargiai ir išlėto, o labiausiai reikia rūpintis apie parinkimą gerų skaitymų lenkiškoje kalboje, atsimenant, kad šiame laike valdžia, įkurdama knygynas, turi rūpintis ypatingai apie atitraukimą žmonių nuo skaitymo knygų valdžios užgintų.

Teip manydamas Imer. bet-gi paliko knygynuose veik pusią maskoliškų knygų: tarpe 250 knygų kiekvieno knygyno yra 100 maskoliškų ir 150 lenkiškų. Prie kiekvieno knygyno yra lenkiškas žmonių laikraštis. Ikišiol įkurta 20 knygynų ir išsiuntinėta į visas 10 gubernijų Lenkijos po 2 į kiekvieną guberniją. 10 knygynų įtaisyta prie valsčių raštinių, ir pavesta užžiūrėjimui kamisorių, o kita 10 prie pradinio mokyklų ir pavesta užžiūrėjimui mokintojų ir kamisorių.

Bet tie 20 knygynų, sako Imer., tai yra tik lašas jūrėse. O naujiems knygynams įkurti truksta pinigų. Jeigu-gi valdžia nepaskirtų ant to reikalo pinigų, tuomet — graudena Im. — išpuls mums nuleidus rankas tik žiūrėti, kaip pragaištinga ir baisi propaganda siaus tarpe žemesniojo luomo Lenkijos gyventojų. Dėlto Im. prašo ciecoriaus atkreipti atydą ant to svarbaus dalyko. Apskaitės, kad reiktų įkurti po 1 knygyną kiekviename valsčiuje (valsčių yra 1288) ir kad įtaisymas vieno knygyno vidutiniškai kaštuoja 40 rub., Im. reikalauja 64400 rub. „Sumą šita, sako Imer., reiktų paskirti konuogreičiausiai, pradedant nuo; šių metų (1898), kad neduoti mus priešinin-

kams laiko naudotis iš šito tarpo ir varyti Teip. savo piktą darbą“.

Komitetas Ministerių, perkratydamas užtėmėjimus ir patarimus Im. apie apšvietimo ir vaikų mokymo reikalus, pirmiausiai išklaušė kalbos užžiūrėtojaus apšvietimo ministerijos. Bogoliepovo, kuris paaiškino, kad vidutinėse mokyklose Lenkų Karalystės pradėta išguldinėti visus dalykus maskoliškoj kalboj tik nuo 1868—1869 metų. Vėliau (1872 m.) lenkiška kalba buvo priskirta prie nesvarbių dalykų, teip kaip prancuziška ir vokiška. General-gub. Šuvalov'as, manydamas, kad lenkams toks budas išguldymo lenkiškos kalbos nepatinka ir abejodamas, kad, pagerinus išguldymą lenkiškos kalbos, būtų galima prašalinti slaptą mokymą lenkiškos kalbos, savo memorijale 1896 m. išreiškė nuomonę, kad būtų geriau išpalengvo siaurinti išguldymą tos kalbos vidutinėse mokyklose ir ant galo suvis jos išguldinėti ir pavesti tą dalyką tėvų valiai, ant to velyjimo sutiko ir pats ciecorius. Įvesti į vidutines mokyklas lenkišką kalbą būtų neparanku ir priešinga dvasiai mokymo vaikų Lenkų Karalystėje. Be to tokia atmaina būtų vienintėlė, nės visuose pakraščiuose vietinės kalbos išguldomos yra teip-gi maskoliškai. Kaslink prileidimo kunigų prie išguldymo tikėjimo dalykų pradinėse mokyklose, tai reiktų tik išduoti paliepimą, idant geriau būtų pildomas. Augščiausiai užtvirtintas 16/III. 1892 m. sutarimas Komiteto Ministerių, pagal kurį išpuola, kad nereikia pavesti mokymą vaikų katalikų-evangelikams ir pravoslavams ir kad, prašant valsčionims, galima prileisti kunigus prie išguldymo tikėjimo, bet tik susitarus mokyklų valdžiai su gubernatorium.

Poliedonoscevas pasakė, kad jis abejojęs, ar galėtų pasigėrinti išguldymas lenkiškos kalbos, jeigu prie išguldymo vieton maskoliškos kalbos vartoti lenkišką; tas klausimas, anot Pobiedonoscevo, reikalaujas da artymesnio pažinimo ant vietos, o paskui ministerijoje apšvietimo.

Direktorius Departamento Tiesų Viešpatystės Rodos Ostrovskis pasakė, kad su kalba surišta esanti tautos dvasia, kalba, aiškino Ostrovskis, yra ne tik įrankiu platinimo nuomonių ir žinių, bet teip-gi yra auklėtoja dvasios tautiškos, ir kiekviename jos žodyje slėpiasi dalis tos dvasios. Dėlto tai įgyjamas nuomonių maskoliškoje kalboje tiek jau sveria,

kiek persisunkimas dvasia maskolių tautos. Atsigriebimas lenkiškos kalbos da-gi pradinėse mokyklose yra negeistas, nės tuomet lenkiška kalba gali nustelbti kalbą maskolišką, o sykiu su tuom gali but nustelbta ir maskoliška dvasia. Tą patį galima pasakyti ir kaslink knygynų kuriuose daugiau yra knygų lenkiškų, ne kaip maskoliškų. Tarp lenkiškų knygų nedaug bus tokių, kurios galėtų tikti platinimui tarp žmonių; be to lengvumas perdirbimo tokių knygų užrubežėje sujudina baime, kad tie knygynai neperkreiptų apšvietimo dvasią.

Imeretinskas, girdėdamas tokių aiškinimą savo užmanymų ėme teisintis, kad jis suvis nenorįs permainingti dvasios vaikų mokymo ir kad sienose mokyklų mokintiniai ir toliaus neturės tiesos kalbėti tarp savęs kitaip, kaip tik maskoliškai. Jis tik velytų švelniau apseiti su lenkiška kalba ir nekiekinti jos, nės per toki apšėjimą prasiplatina neužkentimas valdžios mokyklos, kuri yra vieninteliu cementu, su kurio pagalba galima tvirtai suvienyti lenkiškus pakraščius su Rosija. „jeigu tik toks suvienijimas gali kada nors įsikunyti.“ Kaslink išrinkimo lenkiškų knygų i knygynus, tai turiu pasergėti, kad iš lenkiškų knygų pateko i knygynus tik geros knygos ir kad knygoms parinkti yra paskirta tam tikra komisija iš činovnikų mokyklų valdžios ir nėra galima, kad i knygynus įsisiskverbtų kokia nors uždrausta knyga.

Kad geriau išaiškinti, kaip rupinasi valdžia apie vaikų mokymą, mes pridursime čion akyvesnias žinias iš paaiškinimų (nota) Kancelarijos Komiteto Ministerių.

1892 m. Komitete Ministerių, pakilus klausymui apie mokymą vaikų tikėjimo, buves Varšavos Generalgubernatorius Gurko skundėsi ant Kuratoriaus Varšavos mokslo apskrčio (Apuchtino), kuris, nežiūrėdamas ant įsakymo Rodos ministerio apšvietimo, (1890 m.) po senovei trukdė tikėjimo mokslą ir dagi ne norėjo, kad valščionys apie tai paduotų prašymus. Paskui Gurko apreiškė valdžiai, kad 189½ mokslo metuose, kaip matyt iš raportų viršininkų pavietų, Lenkų Karalystėje buvo 58 kaimo mokyklos, kuriose katalikišką tikėjimą išguldinėjo evangelikai, ir 44 mokyklos, kuriose vaikus-katalikus mokino tikėjimo maskoliai. Tėvai, kalbėjo Gurko, matydami paniekimą savo tikėjimo ir sukurstyti savo dvasiškų vadovų, žinoma, nenor

leist savo vaikų mokintis, o per tai pradinis vaikų mokymas netik ką nesiplatina, bet da mažinasi. 1882 m. Lenkų Karalystėje pradinį mokyklų buvo 2371, o 1892 m. — 2466. Bet atrovavus 398 mokyklas, įkurtas valdžios kaštu Liublino ir Siedleco gubernijose, mokyklų bus mažiau ant 398 t. y. 2068. Iš to matyt, kad skaitlius mokyklų per 10 metų pasidarė ant 303 mažesnis. Skaitlius mokintinių pradinėse mokyklose 1882 m. buvo 127658, o 1892 m. — 124721, arba veik ant 3000 mažesnis.

Pasiremdamas ant tokių faktų, Gurko velijo valdžiai prileisti kunigą prie išguldymo tikėjimo mokyklose.

Buves ministeris apšvietimo Delanov'as*) pasergėjo, kad skaitlius mokyklų nesusi mažinęs ant 303, bet pasidauginęs ant 30, nės tarpe 1882 m. ir 1892 m. valdžia įkūrusi mokyklų savo kaštu ne 398, bet tik 65. Bet kad ir skaitlius mokyklų būtų dikčiai susimažinęs, tai vis-gi, išguldinėjo Delanov'as, geriau yra suvis neturėti mokyklų, ne kaip pavesti jas katalikiškam kunigui, kuris yra igijęs nemtą vardą laike maištų 1830 ir 1863 m. Norint toks apšėjimas su vaikais katalikais ne suvisai yra teisingas, bet jis yra naudingas ir reikalingas dėlei priežasčių politiskų. Ak toks apšėjimas ne yra vienintelis mus gyvenime. Yra daug paveikslų, kurie parodo, kad gyvenimo reikalai priverčia ne syki apleisti doros pamokslus (principus) bažnyčios buna apverčiamos i cerkves, klioštoriai, ligonbučiai, mokslo namai, įkurti kitąsyk katalikų, dėlei tokių arba kitokių priežasčių, buna perdirbti ir nustoja savo senovės pobūdžio. Tās pats atsikartoja ir dalyke mokymo vaikų tikėjimo. Teip jau apšėjo buves Varšavos kuratorius Vitte ir mano

*) Delanov'as, garsus tamsybės apaštalas, mokslo namus galutinai pavertė i urvus tamsybės ir prispaidimo. Apėmęs ministerija i metus po užmušimui Aleksandro II. t. y. 1882 m. ir matydama, kad tarpe valdžios priešininkų daugiausiai yra apšviestų vyrų, Delanov'as pradėjo vyti mokykloms pančius. I mokslo namus buvo ileista policija su žandais pusidale inspektorų, direktorų, rektorų ir kitų sargų, mokintinius įvilktą i ženklus drapanas, kad lengviau būtų juos pažinti, sumažinti skaitliū mokintinių žydu, padidinta mokestį už mokslą ir ant galo 1887 m. uždrausta priiminėti i mokslą neturtingų tėvų vaikus, kurie, matyt, yra didžiausiais valdžios priešgyniais. 1896 m. Delanov'as džiaugėsi išgirdęs, kad skaitlius neturtingų mokintinių susimažinęs ir atsiliepdamas i mokslo direkcojas pridurė: „pavargėliams nereikia užsiminėti mokslo!“

pranokėjas ministeris apšvietimo Tolstoj, kurie, pasiremdami ant savo prityrimo, visomet rupinosi prašalinti dvasiškiją nuo vaikų mokymui.

Viešpatystės kontrolieris Filippov'as sutiko su išvadžijimais Delanov'o. Reikalavimas Gorkos, sakė Filippov'as, negali būti išpildytas, nėsą kunigas, įleistas į mokyklas, gali pasidaryti vadovu mokyklų, o būti vadovu mokyklų tai yra vis vien ką būti vadovu žmonių. „Kas turi savo rankose mokyklą, tas, anot žodžių prancūzų raštininko Vinet'o, turi teip-gi valdžią ant žmonių“.

Pasiremdamas ant visų paaiškinimų Komitetas Ministerių sutarė nedaleisti išguldinėti katalikišką tikėjimą ne katalikams ir, prašant valsčionims, prileisti kunigus prie išguldymo tikėjimo mokyklose, bet tik susitarus mokyklų valdžiai su administracija.

Šitas sutarimas, išleistas 1892 m., kaip parodo gyvenimas ir paaiškinimai užžiūrėtojaus apšvietimo ministerijos, bet-gi da ir šiandien nėra priguliničiai pildomas mokslo direkcijų.

III.

Reikalai ekonomiškai arba ištėkliaus.

Perkratydamas ekonomiškus šalies reikalus Imeretinskas pirmiausiai atkreipia akį ant valsčionių ir parodo jų vargingą padėjimą. Už pavargimą valsčionių Im. išdrysta apkaltinti teip-gi visų gerbiamas atmainas, padarytas laike atliuosavimo valsčionių nuo bandžiavos 1864 m. Norint tos atmainos (reformos), sako Im., padarė daug gero ir suteikė amžiną garbę jų įkunytojams, bet vis-gi ir jos turi tulos kliaudes atsiradusias dėlėi ankstybo uždarymo anometinio Komiteto ir neužbaigimo jo darbų.

Pirmiausiai, ką 1864 m. neturėjo žemės, teip ir pasiliko be žemės. Tokių valsčionių buvo tuomet apie 200000*). O iš tų, ką gavo žemę, daugelis ne galėjo išmisti iš savo žemės, nės gavo per mažai: veik trečia dalis ($\frac{1}{3}$) visų ukių, suviršum 200000, turėjo anomet vos tik po $1\frac{1}{2}$ desiatinos, t. y. apie 3 margus.

Su laiku skaitlius tų mažų ukių susi-
mažino, nės didelė dalis t. v. plecininkų

nusigyveno ir pasidarė bernais. Dabar da liko tokių ukių apie 145000, kuriose gyvena ne mažiau, kaip 600000 žmonių. Skaitlius *neturinčių žemės* nuo 1864 m. iki 1891 m. užaugo iki 890000. Visoj Lenku Karalystėje randame per 1500000 valsčionių, kurie arba visai neturi žemės, arba turi teip mažai, kad ne gali iš jos išsimaitinti. Buvęs Varšavo Generalgub. Šuvalov'as apskaitė, kad skaitlius tokių pavargėlių yra da didesnis — 1800000. Kadangi valsčionių Lenkų Karalystėje yra apie 7400000, tai išeina, kad jų *pavargusių yra veik ketvirta dalis* ($\frac{1}{4}$).

Be to Im. parodo da vieną blogą pusę reformų 1864 m. Atliuosuodama nuo baudžiavos valdžia daug laukų padalino į šniurus, kurie, kaip sako žinovai (N. A. Miliutin'as) ne mažai trukdo pasigerinimą ukės ir perėjimą jos iš trilaukinės į dauglaukinę. Toks žemės valdymas da ir dabar tebeprisiliko ir sunkina daugiau, kaip pusę laukų. Pavargimas $\frac{1}{4}$ valsčionių ir apleidimas didesnės dalies ukių, išrėžytų į šniurus, turi atkreipti ant savės valdžios akis dėlėi daugelio priežasčių.

Valdžios viešpatavimas šiam krašte, kaip buvo minėta, pasiremia ant valsčionių. Atliuosuodama valsčionis nuo baudžiavos, valdžia ne tik ką palengvino jų buvį, bet ir patraukė juos į savo pusę, apmalžino jų priešgymumą ir tokiu būdu galėjo įgyvendinti Lenkijoje sandarą po maištui 1863 m. Bet, pasitikėdama ant valsčionių dėkingumo, valdžia paliovė rupinusi apie žmonių reikalus ir suvis apleido juos. O tuom tarpu materijališkas padėjimas valsčionių be abejonės pasidarė blogesnis ir vis eina blogyn. Valdžiai apleidžiant žmones, ima apie juos rūpintis lenkų ponai, kurie iksiol šalinosi nuo žmonių. Dvarponiai ruogoja ant valdžios už atitolinimą jų nuo vaitavimo ir užžiūrėjimo vaikų mokymui, miestų ponai svajoja apie įkurimą Varšavoje žmonėms teatro ir universiteto, apie viliojimą kaimiečių į Varšavą, kur gal pamatyti parodas, senovės atminimus, muzejus ir tt.

Paskutiniuose metuose atsirado teip-gi didelė žmonių literatura, kuri, nors ir yra gera iš pusės krikščioniškos, bet yra netikus iš pusės politiškos. Toks susiartinimas ponų su žmonėmis yra labai negeistinas, nės jis įkvėpia žmonėms priešingą valdžiai dvasią. Iš to galima suprasti, kad valdžia, apleisdama valsčionis, atstumia juos nuo savės ir paveda juos globai (apieka) neištikimų

*) Ministeris Vidaus Dalyku ant susirinkimo komiteto Ministerių paaiškino, kad prieš atliuosavimą nuo baudžiavos iš 3600000 valsčionių 1300000 neturėjo žemės o gavo žemę 1100000.

žmonių, kurie naudojasi iš to ir su dide-
liu pasisekimu traukia valsčionis į savo
pusę. Norėdama patraukti į savo pusę
valsčionis valdžia turi, taip kaip ir 1864 m.
padaryti jiems šitą gero. Valdžia turi
ateiti valsčionims į pagelbą atsimindama,
kad jie turi didelę politišką galybę ir kad Tei-
tą galybę reikia turėti valdžiai savo sybė.
rankose.

Bet kaip galima pagerinti valsčio-
nių buvį?

Imeretinskio pranokėjas general-gub.
Šuvalov'as savo memorijale, paduotame
ciecoriui 1896 m. rodijo valdžiai įvesti
tris atmainas, butent: praplatinti veikimą
Valsčionių Banko, gerai sutvarkinti reika-
lus emigracijos ir įkurti tokius bankus,
kurie skolintų valsčionėms pinigų už
mažas palukanas ir ant ilgo laiko. Ime-
retinskas tas atmainas ne papeikia, bet
paaiškina, kad jos ne išnaikina šaknies
pikto ir ne prašalina šaltinio pavargimo.
Kad išrasti įrankius valsčionių buviui
pagerinti, Im. velija sušaukti Varšavoje
tam tikrą Komitetą, kuris peržiūrėtų
visus įstatymus apie valsčionis Lenkų
Karalystės, rupestingai apsvarstytų visas
silpnas puses ekonomišką jų buvį ir tik
paskui jau išjieskotų vaisius pavargimo
prašalinti.

Paru-
pinti
paaiš-
kinti-
mus.

Išguldęs reikalus valsčionių Im. at-
kreipia valdžios akis ant padėjimo fabri-
kų darbininkų ir parodo valdžiai, kad page-
rinimas jų buvį turi taip-gi politišką
svarbumą.

Valdžios tyrinėjimai, padaryti dėlei
streikų, sako Im., parodė, kad tuos streikus
sukelia ne tik priešingi valdžiai kursty-
tojai, bet taip-gi pats *fabrikantai*, kurie
spaudžia ir alina darbininkus. Be to
daug nesusipratimo pakyla dėlei darbi-
ninkų kasų, įkurtų už pinigų pačių dar-
bininkų ir paskirtų pašalpai išduoti. Tose
kasose nėra tvarkos ir pinigai yra išduo-
dami tankiai ne teisingai ir be kontrolės.
Dėlto reiktų valdžiai išleisti gerus įsta-
tymus apie kasas ir reikalus pašalpos
darbininkų suvesti į tvarką. Reiktų
taip-gi geriau užžiūrėti kasyklas, kurios
ikišiol yra tik po užžiūrėjimu vienų komi-
sorių administracija veik suvis yra at-
stumta nuo užžiūrėjimo kasyklų, nežiurint
ant to, kad prie jos priguli rupestis apie
gerovę ir ramumą gyventojų. Administra-
cija užžiuri tik fabrikus, o per tai apie
kasyklų reikalus nieko negali žinoti.
Taip-gi reiktų įtaisyti kasyklų darbinin-
kams kasas, kurių jie jau nuo senai
laukia. Neištikimi žmonės naudojasi iš

Žino-
ma.

tos progos, sueržina darbininkus priešais
jų ponus ir prikalbina juos daryti drau-
stinus pasipriešinimus (protestus). Vai-
sium tokio dalykų stovio buvo pereitą
rudenį garsus streikas „Hutoj Bankinėj“
(Piotikavo gub.), kuris buvo apmalžintas
tik su pagelba kareivių ir ginklų. *Dar-
bininkai* atmindami aštrų apsigimą val-
džios su jų draugais *gal ne išdrys taip
greit išreikšti savo teisingus reikalavi-
mus*. Bet ar galima daleisti, kad valdžia
užlaikytų tvarką tarpe gyventojų tik su
pagelba durtuvų? Prie tokios tvarkos
butinai reikalinga yra peržiūrėti įstatymus
prie vietinių reikalų.

Ant galo, kad susilpninti veikimą revo-
lucijinės propagandos tarpe darbininkų,
reikia greit padidinti policiją bent t-se
vietose, kur yra daugiau fabri-
kų.

Komitetas Ministerių, peržiūrėdamas
tą dalį memorijalo, kur kalbama yra apie
materiališkus žmonių reikalus, pirmiausiai
išklauė paaiškinimų ministerio Vidaus
Dalykų Goremikino.

Goremikina stengėsi parodyt, kad pa-
dėjimas valsčionių nėra taip blogas, kaip
mano Im., ir kad nėra didelio reikalo
įstatymus apie valsčionis. Ap-svarstydamas
reikalus valsčionių, Goremikinas ne iš-
randa nė kokių naujų vaistų, kurie galėtų
pagerinti valsčionių buvį.

Prašalinimas, laukų, surėžintų į šniurus
ir iškėlimas ukių į kolonijas, sako Gore-
mikinas, būtų tik tuomet naudingas,
jeigu tos ukės būtų didelės, nėra tik
didesnėse ukėse galimas yra pagerintas
budas uktverystės (dauglaukinis), bet
daugumas ukių, išrėžintų į šniurus, yra
mažos ir dėlto jos atneša daugiau naudos
tuomet, kada ukininkai naudojami iš bendrų
ganyklų, sodų, girių. Išskirstytos į kolo-
nijas tokios ukės negalėtų nė savo šei-
mynų išmaitinti. Be to persikeldami į
kolonijas ukininkai gali but apgauti
dvarponių, kurie tokiuose atsitikimuose
į vietą gerų laukų išrėžia ukininkams
blogus laukus. Da prieš lenkmetį 1863
m. dvarponiai nuolat naudojo iš to ir,
atliuosuodami ukininkus nuo baudžios,
kilnodavo juos į kolonijas, išskirdami
jiems blogesnius laukus, o sau pasilik-
dami geresnius. 1862 metuose pagal
patarimą Vielopolskio buvo net išleistas
įstatymas apie priverstiną atliuosavimą
visų valsčionių nuo baudžios. Maskolių
valdžia, supratęs norus Lenkijos dvar-
ponių, sulaukė išpildymą įstatymo lenkų
valdžios ir 19/II 1864 m. davė savo
įstatymus, pagal kuriuos ukininkams buvo

palikti tie laukai, kuriuos jie valdė pirma. Prašalinimas laukų, surėžytų į šniurus, nėra parankus da dėlto, kad to nenor daugumas ukininkų. Tokias atmainas galima daleisti daryti tiktai pagal norą pačių ukininkų, ir reikia pripažinti, kad jau ir dabar įstatymai duoda tiesą daryti tokius sutarimus su žinia ir pagal daleidimą valdžios.

Kaslink pagerinimo buvo pavargusių valsčionių Ministeris Vidaus Dalykų taip-gi negali nieko gero patarti. Kad ir užtėmijimas Imeretinskio apie valsčionių pavargimą būtų teisingas ir skaitlius pavargelių būtų užaugęs sulyg 1 500 000, tai vis-gi, sako Goremikinas, bus neišku, koku būdu revizija įstatymų apie valsčionis galėtų pagerinti jų būvį. Apie davimą žemės pavargėliams nėra ką nė kalbėti: valdžia jau paskyrė ant to dalyko visus laukus atimtus nuo bažnyčių, išskyrus tuos, kurie buvo permainyti į majoratus. Dabar valdžios rankose yra vos 30 000 margų lauko ir 65 000 margų girios, ir tų turtų valdžia ne gali pavesti žmonėms.

Dėlto galima tikėtis naudos tik nuo kreditinių institucijų ir nuo emigracijos. Pirmiausiai galima tikėtis naudos nuo Valsčionių Banko, kuris gali palengvinti pirkimą žemės, be to geru šaltiniu pinigams skolintis yra valsčių kasos. Dabar kasų jų yra daugiau, ne kaip valsčių ir per jų pereiną daugybė pinigų — 16 milijonų rublių (4 mil. geležinio kapitalo ir 12 mil. padėto). Ateityj galima būtų iš tų pinigų suteikti valsčionims kreditą ant ilgo laiko ir tokiu būdu palengvinti jiems išmokėjimą dalių. Tik skolinant ukininkams pinigus reikia daboti, kad kartais ne apsunkinti jų skolomis. Bet kovojant priešais augantį valsčionių pavargimą neužtenka to vieno (kredito). Valsčionių ne turinčių žemės yra per daug, jų darbas atpigę, ir dėlto nėra kur jiems dėtis. Prieš kelis metus darbininkai, apgaviką suvilioti, bandė kraustyti į Ameriką, bet tai jiems nepasisekė. Patėmijus tai valdžia pradėjo rūpintis apie sutvarkymą emigracijos iš Lenkų Karalystės ir tarp kitko buvo velyta raginti emigrantus į Siberiją ant naujai tiesiamo geležinkelio linijos, vadinamos Periu-Kotlas. Prie tų dviejų kelių pagerinimo valsčionių buvo reikia taip-gi priskirti ir sutvarkymą servitutų, nors apie juos nėra paminėta memorijale Imeretinskio. Iki 1 sausio 1897 m. buvo sutvarkinta (reguluota) daugiau, kaip

pusė (60%) visų servitutų. Bet vis-gi dalyke sutvarkymo servitutų atsiranda ir kliudės; paveikslan, nėra reikėtų reikalauti, kad, pakilus kokiam-nors kaime klausymui apie prašalinimą servitutą, butinai visi kamiečiai turėtų atsakyti nuo servitutų: kitiems gal but nenaudinga taikintis su ponais.

Apsvarstęs visus valsčionių reikalus, Ministeris Vidaus Dalykų išranda, kad, nežiurint ant didelio skaitliaus pavargusių, ekonomiškai padėjimas valsčionių vis-gi yra puikus: „nedoimkų“, sako, veik nėra, badmečių ne buna, duonos maistui užtenka, ištekliai didinasi, pinigų yra, žemė ikišiol da ne apsunkinta skolomis

Imeretinskas, išklauses kalbos Ministerio Vidaus Dalykų ir norėdamas sustiprinti savo išvadžiojimus, pridurė, kad nežiurint ant turtingumo valsčionių vis-gi tarpe jų yra labai daug pavargėlių, kurie, netekę uždarbių velka sunkų gyvenimą; valsčionys, negaudami pigiai pasiskolinti pinigų, įpuola į nagus sukčių ir žydų, kurie tankiai išvaro juos iš namų*). Valsčionių Bankas, įkurtas 1888 m. skolina pinigus tik žemei pirkti ir tai tik tiems, kurie jau turi šiek-tiek pinigų susitaupinę, o ne tiems, ką žemės ne turi, arba turi labai mažai. Be to reikėtų atlikti daug kitų valsčionių reikalų: reikėtų peržiūrėti įstatymus apie mokesčius, apie užžiurėjimą kelių, apie valsčių ir kaimų valdymą, apie rubežius tiesų kamisorijų viršininkų pavietų ir valsčių ir apie daugelį kitų reikalų. Baigdamas kalbėt, Im. vėl persergėjo valdžią, kad apleidimas valsčionių, kurie yra vienintelių valdžios paramu, yra dideliai pragaistingas žingsnis: nesirupindama apie valsčionis valdžia gali nustoti visko, kas tik buvo ikišiol laimėta su dideliu vargu, nės neištikima dalis lenkų draugijos tėmija valdžios žingsnius ir, pamačiusi apleidimą valsčionių, tuo ima vilioti juos į savo pusę.

Ministeris Finansų Vitte taip-gi patvirtino, kad valdžia ikišiol labai mažai rūpinosi apie materialią padėjimą valsčionių, nežiurint to, kad *valsčionys velka ant savo pečių didžiausią našlą viešpatystės mokesčių**).* Toks apleidimas

*) Suvalkų gubernatoriumus savo atskaitoje už 1882 m. parodė, kad nuo 1867 m. tam krašte parėjo į žydų ir atėjunų rankas 53 210 margų žemės tankiausiai už skolas.

**) Fr. Engelsas, rašydamas apie Maskoliją, apskaitė, kad prieš 1875 m. dvarponiai, turėdami 100 milijonų desiatinų žemės, mokėjo valdžiai tik 13 milijonų rublių čyžės, o ukininkai, turėdami 105 mil. desiatinų žemės, mokėjo 195 mil. dublių t. y. veik 15 syk daugiau, ne kaip dvarponiai.

valsčionų, anot ministerio Finansų, skaudžiai atsiliepia ant bėgio ekonomiškų viešpatystės reikalų ir neatleistinai reikalauja prašalinimo daugelio kliaudžių atsiradusių per paskutinę 30 metų. Ministeris Vitte, teip kaip ir Im., bijo, kad valdžios apleistus valsčionis ne prisiviliotų valdžios priešininkai. Valsčionys, sako Vitte, ne dėlto yra nuolankus valdžiai, kad mylėtų carą arba mus tėvynę, bet dėlto, kad valdžia padarė jiems geradėjystę — atliuosavo juos nuo baudžiavos ir davė valsčių patvaldystę. Jeigu tą pamatą nuolankumo sugriautų mus priešininkai, jeigu valsčionys pamatytų, kad valdžia apie juos nesirupina, jeigu jų dėkingumas ne bus gaivinamas naujais paveikslais valdžios rupestingumo, tuomet jie greit apleis valdžią, nežiurint ant suteiktų jiems kitų-syk geradėjysčių. Pagerinimas ir palenvinimas kredito gali but naudingų vien tik tokiems valsčionims, kurie gali atlyginti skolą. Darbininkai iš tokio kredito ne turėtų naudos. Igijimas vėl žemės yra labai sunkus, dėlto kad dvarponiai pats ne nor parduot savo laukų ir per tai pagelba Valsčionių Banko gali but labai maža. Šitie patėmijimai parodo, kad klausymas apie pagerinimą buvio valsčionių yra labai painus ir reikalauja rupestingo tyrinėjimo. Da svarbesniu daiktu yra organizacija persikėlimo vietinių valsčionių į vidurinės gubernijas. Aki-veizdoj tokių reikalų Vitte teip-gi pataria įkurti Komitetą valsčionių reikalams perkratyti, o kaštus ant reikalingų tyrinėjimų velija paimti iš viešpatystės kasos, iš 12 milijonų rublių, paskirtų ant netiktų reikalų.

Išklausęs visų augščiaus minėtų išguldymą ir paaiškinimų ir sutikdamas su nuomonėmis Ministerio Finansų Vitte's ir Direktorius Departamento Civiliskų ir Dvasiskų Viešpatystės Reikalų, Rodos Komitetas sutaria: pripažinti Varšavos general-gubernatoriui tiesą sušaukti Lenkų Karalystėje Komitetą, kuris po vadovystę Varšavos general-gubernatoriaus perkra-tytų reikalus valsčionių Lenkų Karalystės ir išduotus ikišiol įstatymus apie valsčionis, išrastų kelius pagerinimo jų buvio ir paduotų savo veikalus peržiūrėti augštesnejai valdžiai.

Komitetas Ministerių, apsvarstydamas reikalus fabrikų darbininkų, pirmiausiai atkreipė akis ant kasyklų. Kad geriau užžiūrėti kasyklas ministeriai Vidaus Dalykų, ir Finansų velijo pavesti jas komisijoms fabrikinių reikalų, esančioms

po užžiūrėjimu gubernatoriaus, bet ministeris Žemdirbystės Jermolovas, prie kurio priguli kasyklų užžiūrėjimas, paserģėjo, kad įvedimas naujo budo užžiūrėjimo kasyklų reikalausęs peržiūrėjimo visų įstatymų apie kasyklas, nesa įstatymai apie kasyklas yra išduoti anksčiau, ne kaip įstatymai apie fabrikų užžiūrėjimą. Kad išrasti, kaip reiktų užžiūrėti kasyklas ir kaip galima būtų pagerinti darbininkų buvį, Jermolovas išsiuntęs nesenei kasyklų inspektorijų perkratyti reikalus ant vietos. Susirinkus žinioms apie darbininkų reikalus, busę galima sustatyti projektą (planą) apie pagerinimą jų buvio. — Klausymas apie įkurimą emerituros kasų pavestas yra perkratyt tam tikrai komisijai, susidedančiai iš ministerių Vidaus Dalykų, Finansų, Žemdirbystės ir Sūdų po užžiūrėjimu Oberproprokuroso SS. Sinodo Pabiedonosevo. Bet klausymas tas labai esąs painus ir, kaip sako ministeris Finansų, ne gali but greitai išrištas. Dėlto valdžia, negalėdama tuom tarpu atlikti to reikalo pati, žada, kiek galėdama, šelpiti darbus privatiškų žmonių, kurie norėtų pagerinti buvį darbininkų, atmenant, žinoma, kad tie darbai būtų geri. Jeigu bus paduoti nauji patarimai kaslink to dalyko, tai valdžia priims juos meiliai ir reikale padės tuos patarimus įkuryti.

Šituos paaiškinims ir išvadžiojimus Komitetas sutarė daduoti ciecoriui.

IV.

Činovnikai.

Perkratės dvasiškus (tikėjimo ir apšvietimo) ir materiališkus šalies reikalus, Im. ant pabaigos parodo, išpildymas tų visų reikalu yra netikęs dėlėi žemos doros ir mažo apšvietimo činovnikų Lenkų Karalystės. Ypatingai netikę esą žemesniejie činovnikai Ministerijoje Vidaus Dalykų arba, paprastai vadinant, administracijoje. Toks dalykų stovis labai trukdąs prigulinti valdymą Lenkų Karalystės.

Valdžia, sako Im., mano, kad da ir dabar Lenkijoje siaučia maišto dvasia ir dėlto, nepasitikėdama ant lenkų, pveda daugumą vietų maskoliams. Ypatingai galima tai užtėmyti administracijoje, kuri, sulyginant su kitoms valdymo šakoms, tankiausiai ir arčiausiai suseina su vietiniais gyventojais. Dabar Lenkijoje Ministerijoje Vidaus Dalykų yra daugiau, kaip trečia dalis (36%) činovnikų — maskolių, kurie yra teip-gi užžiūrėtojai

atskyrų administracijos šakų. Vilioja valdžia maskolius iš Rosijos į Lenkiją padidindama jiems algas, suskubindama gavimą emerituros ir tt. Bet ne žiurint ant tų privilegijų, užlaikymas činovnikų administracijoje vis-gi yra mažas išskyrus užlaikymą gubernatorių, vice-gubernatorių ir kamisorių. Dėlto išeina, kad atvyksta šen tarnauti tik toki maskoliai, kurie dėlei žemo apšvietimo ir blogo apsiėjimo ne gauna vietos Maskolijoje. Atvykęs į Lenkiją pusiauapšviestas, apyvailis ir blogai užaugintas maskolius činovnikas, iš prigimimo tingus ir status, iš syk pasirodo, kuom esąs. Jam rodos, kad Lenkija yra pilna maištininkų. Ant kiekvieno lenko jis žiuri kaip ant apgalėto, bet atkaklaus priešininko valdžios ir jo paties. Savę jis laiko už apgalėtoją ir, tikėdamas, kad „ant apgalėtojų nėra sudo“ (*pobieditelei nie sudiat*), jis ne tik ką ne bijo žmonių šnekos (opinijos), bet nė savo sąžinės. Toks supratimas maskoliaus-činovniko, žinoma, atsiliepia ant jo apsiėjimo ir darbu. Iš to išdygsta neapykanta tarpe maskolių-činovnikų ir šalies gyventojų, kurie tą savo neapykantą nukreipia teip-gi ant valdžios. — Dėlto valdžia, norėdama ir toliau užžiurėti pati visus žmonių reikalus, turi bent pasirupinti apie pasirinkimą apšviestnių ir geresnių činovnikų. —

Slapti dokumentai duoda mums gražų paveikslą budo valdymo Maskolijoje ir ir apsiėjimo valdžios su žmonėmis svetimos tautos ir svetimo tikėjimo. Tie dokumentai juo yra svarbus, nėra apie valdymą ir apsiėjimą valdžios su žmonėmis kalba pats valdžios tarnai ir dėlto negali jiems netikėti.

Valdžia, kaip matyt iš slaptų dokumentų, pati prisipažįsta, kad ji nieko gero žmonėms nepadare per paskutinius 20 suviršum metų. Bet iš slaptų dokumentų teip-gi matyt, kad ir prieš tai valdžia daugiau rupinosi apie savę, ne kaip apie žmonių naudą. Atliausodama Lenkijos žmones nuo baudžiatos, valdžia labiausiai rupinosi apie prisiviliojimą valsčionių prie savęs ir atitolinimą jų nuo ponų, kurie kėlė maištą ir priešinosi valdžiai. Kad valdžia ne daug rupinosi apie žmonių naudą, tai matyt iš to, kad 200000 valsčionių visai ne gavo žemės, o 200000 šeimynų (arti 1 milijono žmonių) gavo žemės tik po 3 margus. Tai-gi iš 3600000 valsčionių trečia dalis liko varga vargti, tuom kada daugybė žemės buvo paversta į majoratus ir iš-

dalinta generolams ir kitiems dykaduoniams. O jeigu prie to viso mes pridursime tai, kad valsčionys gavo daug blogesnę žemę, ne kaip ponai, kad išpirkimo kaštai buvo užkrauti ant pačių žmonių, kad į vietą baudžiatos valsčionys turėjo mokėti valdžiai t. v. čyžę ir kad ta čyžė labiausiai buvo užkrauta ant valsčionių, — tai bus aišku, kad valdžia ne žmonėms, bet sau ir ponams gerai padarė. Pirma žmonės dirbo ant ponų, o paskui turėjo dirbt ant valdžios. Pirma guldavo žmonėms ant sprando inspektoriai ir ekonomai, o paskui gulė ant sprando kamarnikai, sekvestratoriai ir kiti valdžios tarnai. Jeigu apskaityt, kokia dalis pelno ukininko išeina ant mokesčių, tai galima bus apskaityt, kiek dienų ant nedėlios išpuls dirbt ant valdžios. Tokiu būdu persimainė tik ponai ir budas atlyginimo už valdymą žemės. Tokia atmaina įvyko ne per maloną valdžios, bet dėlei savis kitokių priežasčių: jau nuo senei svietas prityrė, kad žmogus sau dirbdamas daug daugiau atlieka, ne kaip dirbdamas kitam, ir dėlto pats ponai išpradžių nelaisvių paverė į baudžiauninkus, vėliaus baudžiauninkus pradėjo atliuosuoti nuo baudžiatos. Iš žodžių ministerio Vidans Dalykų matyt, kad pats lenkų ponai, niekeno ne spiriami, atliuosodavo žmones nuo baudžiatos da prieš lenkmetį. Dabar ukininkai tiki, kad jie dirba sau ant naudos ir dėlto dirba sparčiai ir daug atlieka. Valdžia iš to turi naudą, nės gali nuo žmonių paimti daugiau mokesčių, ne kaip kitąsyk. Dėlto kalbėjimas apie geradėjystę atliuosavimo žmonių nuo baudžiatos yra tai tik monijimas kitiems akių.

Davimas valsčiams patvaldystės teip-gi ne gali but laikomas už valdžios geradėjystę. Valdžia, įvesdama patvaldystę, nuvertė ant žmonių didelę dalį savo kaštų ant užlaikymo gubernijų, pavietų ir valsčių administracijos (kanceliarijų, činovnikų ir tt.) Užkrovus ant žmonių pečių naujus mokesčius, valdžia bet-gi ne daleido žmonėms atlikti savo reikalus patiems, bet pavedė valsčius sauvalei viršininkų pavietų ir gubernatorių. Tokios yra visos valdžios geradėjystės.

Bet gerų valdžios darbų mes ne galime rasti nė dabar. Matydami, kaip valdžia rupinasi apie žmones dabar, mes ne galime nė tikėtis sulaukti ko nors gero nuo valdžios. Kaip kiti iš valdžios tarnų supranta žmonių reikalus, tai galima numanyti iš žodžių ministerio Vidans Dalykų. Mini-

steris Vidaus Dalykų, norėdamas pagerinti dalį darbininkų, malonėtų juos išsiųsti — į Siberiją. Ministeris finansų velija juos siųsti į Maskoliją. Besvajodama apie iškėlimą mus darbininkų į Maskoliją ir Siberiją, valdžia bet-gi neužmiršta parsikviesti į mus kraštą savo darbininkus prie statymo kazermių ir geležinkelų, neužmirštą teip-gi dalinėti mus krašte maskoliams vietas prie geležinkelų, biurų ir tt. Turėdama Lenkų Karalystėje 30 000 margų savo laukų ir 65 000 margų girių, valdžia ne tik ką ne prižada duoti žmonėms dykai dalį tos žemės, bet neužsimena nė apie jų parsamdymą tiems, ką ne turi žemės; teip-gi ne užsimena valdžios tarnai nė apie tai, kad valdžia pirktų dvarus nuo ponų ir išdalintų juos į kolonijas, pardavinėtų žmonėms ant išmokėjimo, kaip tai daro Prusų valdžia Poznaniuje. Apie skolinimą ukininkams pinigų už pigius procentus ir ant ilgo laiko valdžia tariasi jau nuo daug metų ir da ikiol nieko ne sutarė. Ministers Vidaus Dalykų išranda, kad valsčionys gyvena gerai, kad jie turi daug pinigų, „nedoimkų“ veik nėsą ir tt. Įkurimas gero kredito jo akyse galys suvilioti ukininkus skolinintis daugiau pinigų ne kaip reik ir užtraukti ant jų bereikalingas skolas. Teip beprotaudami valdžios tarnai ne per pusę lupų ne užsimena apie leidimą ukininkams taisyti ukiškas draugystes apie įkurimą ukiškų mokyklų, apie platinimą naudingų ukei raštų, valsčių ir parapijų valdymą, apie nukėlimą arba nors sumažinimą akcųžės nuo užrubežinių ukiškų mašinų ir įtaisų... Iš to matyt, kaip valdžia supranta žmonių reikalus ir kaip-gi apie juos rupinasi. Valdžiai užtenka žinoti, kad „nedoimkų“ veik nėra ir kad žmonės da stengia pavilkiti valdžios uždėtą mokesčių našta.

Bet maža to. Iš slaptų dokumentų matyt, kad valdžia ne tik ką pati nieko gero žmonėms ne daro, bet nė kitiems ne duoda gerai žmonėms daryt ir kištis į jų reikalus, da-gi patiems žmonėms ne daleidžia rupintis apie savę, teip kaip jie norėtų ir kaip jiems būtų naudinga: valdžia ant kiekvieno žingsnio trukdo žmonių reikalus, persekioja tikėjimą, apšvietimą, kalbą, spaudžia žmones, žodžiu sakant, daro labai daug pikto.

Kodėl-gi teip elgiasi valdžia? Ar-gi jai naudinga yra apleisti ir persekioti žmones, kurie, kaip sako ministeris finansų, velka didžiausią mokesčių našta ir gali sakyti, yra pamatu viešpatystės

galybės? Norėdami suprasti tokį keistą valdžios apsiėjimą mes turime atsiminti, koks yra valdžios surėdymas.

Maskolių valdžia tai yra valdžia maskolių činovnikų (biurokratų), kurie užžiuri ir išpildo visus žmonių reikalus. Činovnikai priguli ne nuo žmonių bet tik nuo savęs, t. y. jų valdžia yra neaprubėžiuota, su žmonėmis jie gali apseiti teip, kaip jiems patinka ir kaip jiems geriau, ir tik žemesniejie činovnikai turi lenktis prieš vyresniusius. Surinktus nuo žmonių mokesčius jie išleidžia teip, kaip jiems patinka ir prieš žmones suvis ne privalo išduoti rokundos*). Juo daugiau mokesčių jie gali surinkti, juo jiems yra geriau. Kiekviena apimta šalis yra činovnikams nauju šaltiniu mokesčių ir gėrybių. Tokia tvarka, žinoma, yra labai naudinga činovnikams ir dėlto jie, kaip galėdami, stengiasi ją užlaikyti, sutvirtinti ir konuoilgiausiai pratęsti savo viešpatavimą. Užlaikymas ir sutvirtinimas esančios tvarkos yra didžiausiu ir svarbiausiu valdžios rupeščiu. Tas rupestis yra teip didelis, kad per jį apleidžiami ir sutrukdomi visi žmonių reikalai. Tas rupestis yra toks svarbus ir toks „garbingas“ valdžios akyse, kad jis gali išteisinti visus, da-gi pikčiausius valdžios darbus. Delianov'as, kalbėdamas apie mokinimą vaikų tikėjimo dalykų aiškiai pasakė, pagal koki mokslą turi elgtis valdžia: ji turinti elgtis teip, kaip jai yra geriau, o ne teip, kaip yra teisinga ir naudinga žmonėms.

Ypatingai didelį rupestį turi valdžia tuomet, kada jai reikia valdyti svetimą tautą, kuri skiriasi nuo maskolių savo kalba, tikėjimu, ir kitokiomis ypatybėmis. Prie rupeščio apie užlaikymą esančios tvarkos prisideda da baimė, ka kartais svetima tauta ne užsimanytą atsiskirti nuo Maskolijos. Priešais maskolių činovnikų akis nuolat stovi tautystės šmėkla ir neduoda jiems ramiai miegoti ir skęsti turtuose. Kad atsikratyti nuo tos baimės valdžia sumislijo sulieti svetimas tautas

*) Činovnikams be viešpataujant viešpatystės skola 1892 m. užango sulyg 5684 milijonų rublių ir gyventojai turi išmokėti kas meto po 300 mil. rubl. suviršum už tą skolą. Tuom tarpu turtai ciecoriaus familijos per paskutinius 30 metų neįspasakytai užaugo ir gali but skaitomi šimtais milijonų rublių. Caro familijai prigul 8 mil. desiatių žemės, kuri kas meto duoda 15 mil. rubl. gryno pelno, 4 fabrikai cukraus (1 caro), 40 mil. desiatių žemės ant Altajaus (Azijoje) ir da keli dvarai 1 ½ годъ царствованія Николая II.

maskoliais. Tas darbas valdžios akise teip-gi yra labai „garbingas“. Kad iku-nyti tą „garbingą“ darbą, reikia, žinoma, teip valdyti, kad svetimos tautos pamestų tas ypатыbes, kurios skiria jas nuo maskolių, ir prisivaintų ypатыbes maskolių tautos, arba, kitaip sakant, kad visi ne-maskliai pavirstų į maskolius. Besvajo-dama apie suliejimą, arba t. v. „rusifi-kaciją“, valdžia su gryna sąžine pradėjo persekioti kalbą, tikėjimą, meilę tėvynės, pradėjo platinti melagingą mokslą apie geradėjystes maskolių valdžios, užgynė išguldinėjimą tautos veikalų (istorijos) ir tt. Tokiu budu svetimos tautos turi vilkti dvigubą jungą: tą jungą, kuri velka visi Maskolijos gyventojai ir da jungą rusifikacijos.

Kaip apseina maskolių valdžia su lenkais, mums aiškiai parodo slaptus do-kumentai. Valdžiai rodos, kad, išskyrus valsčionis, visi lenkai yra apskrėtę len-kystės liga ir kad tą ligą jie platina ant kiekvieno žingsnio. Lenkystės liga apsi-krėtus esanti teip-gi katalikystė, kuri platindama savo moklą platinanti teip-gi lenkystę. Ir dėlto, persekiinama len-kystę, valdžia persekioja teip-gi katali-kystę, kunigus, trukdo tikėjimo mokslą, daleidžia mokint vaikus katalikus tikėjimo dalykų evangelikams ir stačiatikiams ir tt. Pati katalikiška bažnyčia, prigulėdama nuo popiežiaus, o ne nuo caro teip-gi ne mažai trukdo suvienijimą Lenkijos su Maskolija*)

Ne mažiau už tikėjimą persekiojamas yra teip-gi apšvietimas. Valdžios mokykla yra paskirta ne tiek apšvietimui, kiek maskoliškai dvasiai platinti. Mokyklose ne mokina prigimtos kalbos, ne mokina tikėjimo, bet labiausiai rūpinasi apie iš-mokinimą maskoliškos kalbos, apie įkvė-pimą maskoliškos dvasios ir nuolankumo priešais valdžią. Mokyklos, pastatytos ir užlaikomos žmonių, tarnauja ne žmonėms, bet valdžiai. Knygos, kurios mokina mylėt prigimtą kalbą, tikėjimą, išguldo senovės tautos veikalus, yra persekiojamos kaip netikusios; labiausiai yra persekio-jamos tokios knygos, kurios aiškina žmonių reikalus, parodo jų naudą ir piktus valdžios darbus.

Kalba yra išvyta ne tik iš mokyklų, bet ir iš kancelarijų, sudų ir kitų viešų vietų. Visos geresnės vietos sude ir ad-

ministracijoje yra pavestos maskoliams; lenkams sunku yra gauti dagi žemes-niasias vietas, vieninteliai tik dėlto, kad jie yra lenkai ir katalikai. Sunku su-skaityti visus vaisius to bjauraus darbo, kuri paprastai vadina „rusifikacija“. Ir vis tai darosi vardan „garbingo suliejimo“ Lenkijos su Maskolija.

Ciecorius tą darbą ne tik ką ne pa-peikia, bet da pagiria. O dalyke perse-kiojimo katalikų jis aplenkia net kitus valdžios tarnus: jis yra priešingas, kad kas nors iš buvusių unijotų butų pripa-žintas už kataliką ir dėlto iš krašto Ime-retinsko memorijalo užtėmija: „aš ant to ne tinku“.

Bet koki yra vaisiai tokio valdžios apsiėjimo?

Persekiojimas ne tik ką ne susilpnina lenkystės bet da ją sustiprina, ir prie-singa valdžiai dvasia auga kasyk dau-giau. Ant valdžios nelaimės ta dvasia jau išgavus yra į tarpą valsčionių ir pradeda griauti „vienintelį valdžios pa-ramą“. Imeretinskas bijodamas, kad neišsprustų valdžiai iš nagų valsčionys, velija valdžiai pradėti apie juos rūpintis, kad jie matytų, kad valdžia yra jiems gera ir kad jie ne pereitų į pusę prie-singų valdžiai ponų. Imeritinskas velija teip-gi daugiau ir geriau išguldinėti len-kišką kalbą, tikėjimo dalykus, velija pla-tinti tarpe žmonių knygas, kad atitraukti juos nuo skaitymo valdžios užgintų raštų ir tt.

Bet ar galima iš to tikėtis kokios nors naudos? Iš slaptų dokumentų matyt, kad ant susirinkimo Komiteto Ministerių daugumas valdžios tarnų pa-niekino Imeretinsko patarimus. Be to mes matėmę, kad ir pats sutarimai Kom-i-teto Ministerių gali but paniekinti žemes-nių valdžios tarnų, kaip tai atsitiko su daleidimu kunigams išguldinėti tikėjimo mokslą žemesnėse mokyklose. Prie tokios tvarkos mes arba nieko gero negalime tikėtis nuo valdžios arba galime tikėtis labai mažai. Bet iš apsiėjimo valdžios su lenkais mes matome, kas verčia valdžią rūpintis apie žmones. Valdžią verčia rūpintis apie žmones tik baimė, kad jie ne apleistų valdžios, kad jie da ir toliaus butų valdžiai geri ir nuolankus, kad jie ir toliaus klausytų valdžios ir duotų kirpt savo vilnas. Tik bijodama maišto ir atsiskyrimo Lenkijos nuo Maskolijos valdžia gali pamesti seno-višką būdą valdymo ir imti valdyti žmo-nės teisingiau. Kad ir valdžia, turėdama

*) Valdžia, žinoma, malonėtų, kad katali-kystė, teip kaip ir pravoslavija, klausytų jos ir imtų garbinti carą ir jo valdžią.

kariumenę gali priversti žmones pildyti savo neteisingsus įstatymus, bet vis-gi ji bijo juos suerzinti ir sukelti priešais savę. Susipratimas ir apšvietimas žmonių turi, matyt didesnę galybę, ne kaip galybė kariumenės. Peržiūrėję ir perkratę maskolių valdžios darbus, mes matome:

1. Kad valdžia rupinasi ne apie žmones, bet tik apie savę,
 2. kad, besirupindama apie savę ir bijodama nustoti savo neaprubėžiotų tiesų, valdžia mindžioja po konomis brangias žmonių tiesas,
 3. kad valdžia, jeigu ką gero žmonėms daro, tai daro ji tik iš baimės, kad ne isprustų jai iš nagų žmonės ir kad nimtų jie pats valdytis,
 4. kad Imeretinskas apie lietuvius Suvalkų gub. nieko nekalba, nežiurint ant to, kad jis yra priėmęs daug prašymų apie leidimą lietuviškos spaudos.
 5. kad skaitymas ir platinimas uždraustų ir priešingų valdžiai knygų tai yra mus didžiausias ginklas, kuris versta verčia valdžią ne tik daleisti mums spaudą, bet teip-gi rupintis apie priderantį žmonių apšvietimą ir atlikimą kitų reikalų.
 6. kad apsiginti nuo pikty darbų maskolių valdžios mes galime ne per prašymus, ne per nusizeminimą ir pataikavimą, bet tik per drasų gynimą savo tiesų, per pasipriešinimą ir kovą.
- d. 30. Lapkričio 1898 m. Š.s.

Korespondencijos.

Iš Šiaudinės. Šiaul. pav. Dagirdės, kad yra žemaitiška gazėta „Ukininkas“, noriu paduoti šitam „Ukininkui“ tokias žinias iš mūsų krašto.

Pirmiau turėjome Šiaudinėje gerą kunigą ir visi mylėjo aną. Bet dabar jau yra kitas kunigas (Ch. is), jis jau nebtoks. Jis tur labai daug turto ir nori dar daugiau turėti: kada žmonės surinko pinigų bažnyčiai pataisyti, mūsų kunigas dalį pinigų ikišo sau į kišenę, sakydamas, kad jis pirmiau buk pataisęs stogą ant klėtės ir kutę klebonijos už savo pinigų; dėlto-gi parakvijonys turi jam šiuos pinigų gražinti. Bet juog ne parakvijonys naudojosi iš šito stogo ir kutės — tén kunigas laiko savo javus ir kitus turtus: o parakvijonys sudėjo pinigų bažnyčiai pataisyti. Ne teip reikėtų daryti geram kunigui.

Anas daug vaikščioja ant medžioklės ir tankiai, turint koki reikalą prie kunigo, prisieina eiti į mišką jieškoti aną, kur jis zuikius šiaudo. —

Praėjusiam rudenyje, pas mus vienas ponas peršovė vieną miescionį iš Šiaudinės; peršiautasis žmogus pagijo; bet tam ponui už tai nieko nebuvo.

Gaspadorius iš Papilėnų.

Siaulių pav. gyvena turtingas dvarponis gr. Zub. Pas jį tarnauja p. J-ius. Šitas ponas — gal pasakyti — tai karaliukas ant daug tukstančių desėtinų žemės grovo, ant tukstančių žmonių, kurie dirba ant tos žemės ir ant kelių fabrikų. P. J-ius, apturėdamas nuo savo pono puikią algą ir visą užlaikymą, stengiasi visur juo daugiau turtų išspausti dėl savo pono. Jis siurbia darbininkus, kiek tik duodasi dabartinėse sąlygose. Žinoma p. J-ius dirba teip, kaip ir visi kiti ponai J-ai, kurių šimtai yra po Lietuvą (mažesnių ir didesnių). Prie pat Šiaulių yra garinis malūnas ir alaus bravoras, kuriuos prižiūri p. J-ius; čia darbuojasi arti šimto darbininkų lietuvių. Kaip jie gyvena, galite dasimislyti. Ant sienos malūne apjuokui darbininkų, pakabinti nauji fabrikams įstatymai (2/VI 97. m.), bet tiktai pakabinti, nės niekas iš tų raštų nesipildo. Prisieina darbininkams (vasarą) dirbti 16 valandų ant dienos vieton 11½, ant pietų duoda ½ val. vieton 1½, kaip reikalauja įstatymas liudnai ant sienos kybantis; darbininkams užmoka tik tiek, kad jie iš bado nesprogtų; už mažiausį pasipriešinimą darbininkas eina šalin. T. v. fabrikų inspektorius, kurio pareiga prižiūrėti, ar pildosi fabrikų įstatymai, vieton važiuoti ant fabrikos, važiuoja į dvarą pas grovą ant arbatos; žinoma, kad turtingo visi klausos!

Darbininkas.

Iš Žemaitijos. Ir po Žemaičius pradeda platintis tautiškas judėjimas vis stipriau. Dar nesenei niekur nesimatė Lietuviškų raštų, o dabar jau tankiai galima sutikti čia ukininkus, kurie perka lit. knygeles, kalendorius, atsiranda ir toki, kuri išsirašo net laikraštį. Teisybė, daugiaus pas mus išsiplatino „Tėvynės Sargas“, — bet gerai ir tas. Tie žmonės, kuriems teko paskaityti nors kelius numerius „Ukininko“, jau labai nori gauti paskaityti jį ir toliau. Bet apturėti „Ukininką“ nuolatiniai — mums labai sunku, nės mažai kas vaikščioja užrubežin labiaus kur rubežius yra toli. Ant kiek žmonės griebiasi prie skaitymo, galima matyti iš šito atsitikimo: vienas bernas ilgai jieškojo, koku keliu galėtų isirašyti „Ukininką“, bet vis nepasisiektinai. Matydamas, kad gauti „Ukininko“ negal, jis padavė tuos pinigų, kuriuos buvė paskyręs isirašimui laikraščio

vienam žmogui (apie kurį jis gerai žinojo) ir prašė atiduoti juos ant lietuviškų knygų, t. y. jis norėjo, kad tie pinigai eitų spaudinimui arba platinimui knygelių.

Broliai lietuviai! neužmirškite apie mus žemaičius: padėkite mums gauti lietuviškų knygų ir gazetų, padėkite mums gauti šviesos. Tiek gerų ir naudingų daiktų mes galėtumėme dasižinoti iš lietuviškų raštų.

Pas mus pasirodė atsišaukimai „Vientaučiai“.

Žemaitis nuo Viekšnių.

Papiliai. Siaulių pav. Besivalkiojant po Žemaitiją teko man kelis syk būti Papiliuose. Yra tai gražus miestelis ant Ventos kranto; nors žydų daugiausia apgyventas yra jis gana čystas; rinka ir ulyčios net akmenimis išdėtos. Yra keli dideli muro namai ir muro bažnyčia, labai graži, kaip ant tokio miestelio; ji stovi ant pat upės krašto. Bažnyčia yra visai nauja; bet daug buvo peštynių, pakol ją pastatė. Parapijonys sudėjo ant bažnyčios pastatymo didelius pinigus; bet senasis klebonas, kurs statė bažnyčią, dirbo viską be jokio išrokavimo ir savo menku protu; pamatai buvo teip blogai sutaisyti, juogei bažnyčia dar lyg pusės pastatyta, galejo sugriuti. Žmonės dasižinoję apie tą pareikalavo nuo kunigo atskaitus ir padavė jį po sudo. Prisiejo taisyti dar nepabaigtą murą. Jau keli metai, kaip bažnyčia pastatyta.

Antroji pusėje upės Ventos yra kapai ant gražio augšto kalno supilto, kaip neša padavimai, laikė švedų karės. Ant šitų kapų yra brangus kiekvienam lietuviui paminklas — kapas garsaus mūsų rašytojus Daukanto; ant kapo guli didelė akmenis plyta, su ilgu žemaitišku parašu ir paveikslu rankos su plunksna. Ant to kapo verkia dabar žilvitės ir besdai, savo šakeles nuleidusios. —

Ir Papiliuose galima matyti, kaip maskoliai stengiasi platinti pravoslaviją ir maskolišką kalbą. Užpėnai viena ponis (Urzinavičienė pati vieno činauniko) įtaisė čionai t. v. nedelinę moksleinę *maskoliškai* ir įkalbinėjo, kad caras — tai mūsų tėvas ir geradėjas. Šita moksleinė tam yra įtaisyta, kad maskolystę platinti. Pernai maskoliai įtaisė čia „arbatnyčia“ (t. v. „narodnaja čainaja“), kurioje yra užlaikamos palaikiausios ir bjauriausios gudų gazetės; jie mat nori, kad žmonės paprastų skaityti maskoliškas gazietas, kuriose tiktai bjaurina mūsų kalbą ir tikėjimą. Mačiau, kaip šitoje „arbatnyčioje“ kokia ten mergaitė maskolė skaitė kokią ten maskolišką knygėlę. Bet klausytojų ji nedaug teturėjo; buvo vienas burliokpalaikis ir dar vienas girtuoklis — žemaitis; mažai, matyti, jis tesuprasdavo iš to skaitymo, o kaip pradėjo maskoliškai šnekėti, tai net juokas

manę paėmė; sėdėjo jis su kepure, ant stalo atsirėmęs su pypke burnoje; seilės jam varvėjo per prigirdytą burną. Tur-but, jis dėlto tik atėjo, kad neturėjo kur dingti, nės karčiamos buvo uždarytos, arba norėjo įtikti ponui urėdinkui. Prasidžiaugiau, matydamas, kad teip mažai pasekėjų tur praeikti „obrusitėliai“. Geriausia butų, kad mūsų žmonės visai neeitų ant visokių maskoliškų skaitymų ir į visokias nedelinės moksloinės, nės tiktai dėl to teip traukia tenai žmones visoki „obrusitėliai“, kad įkalbinėti, juogei „pravoslauna viera“ yra geriausia . . . Ir jus papiliečiai neeikite ant šitokių skaitymų; jeigu kitas neišmanėlis ir kišasi tenai, tai aiškinkite jam, kad jis negerai daro, kad geriau tegul gauna iš kur lietuviškų knygų ir gazetų, nės tiktai ten teisingai rašo apie mus; o gudų činauninkai, kurie taiso tuos skaitymus, tai šelmiai, kurie nori perdirbti jus į maskolius. Po maskoliškas gazietas mažai terasite teisybės.

Pakeleivis.

Kuršėnai Šiaul. pav. Prie pat Kuršėnų vakzalo turtingas dvarponis Laucevičius įtaisė didžiausią fabriką plytų: tokios didielios fabrikos plytų nėra visam pavieta, o rasit ir visoje Kauno gub. Viskas yra įtaisyta čia pagal paskutinius galdynės. P. Laucevičius ketino po kelius milijonus plytų degti ant metų. Apart plytų, jis pjauna lentas su gariniu tartoku; pataisė čia-pat maluną garinį.

Kuršėniškis.

Triškiai Kauno gub. Siaulių pav. Nesenei teko man viešėti netol nuo Triškių; pažinau truputį žemaičius; pats esmu augštaitis. Va ką čia dasižinojau.

Dviejoje vietose teko man matyti atsišaukimą „Vientaučiai.“ Ir čia jau, matyti, platinasi liet. knygos. —

Triškių klebonas myli savo pilvą, myli pinigėlius, ir myli baisiai kartas (viską tą puikiai mačiau). Bet jis visai nemyli savo parapijonų, nemyli žemaitiškos kalbos (čia, mat kalba žemaitiškai, truputį kitaip, negu mes lietuviai augštaičiai). Turėdamas didelius turtus jisai puikiai gyvena sau klebonijoje jau 4 metus; nieko jam netruksta, negu paukščių pieno. Jis laiko savę už lenką (kaip daugelis mūsų kunigų), nors pavardė jo baigiasi ant „pas;“ „kamisikos“ žemaitiškos kalbos jis neapkenčia; mėgina net bažnyčioje įvesti lenkiškas giesmes, bet tas jam nepasisekė.

Kaip ateis į kleboniją koks žmogus, nemokantis lenkiškai, klebonas kuogreičiau stengiasi atleisti jį; o jeigu atėjęs moką lenkiškai, tai klebonas truputį pasiņneka ir net degtine pavaišina, bet tokių, kurie mokėtų lenkiškai, Triškių pav. visiškai nedaug yra.

Šventmikėlis

(Bet ne „Farmazono“ rašytojas).

Pabiržė (Rastauskimė), Panevėžio pav. Musų miestelyj stato naują bažnyčią. Viską veda pats klebonas p. R., kurs maloniai prašalino žmonių priežiūrą, tardamas, juog nė vienas žmonių skatikas nepražus; pastatės bažnyčią, duosės atskaitą kas link kiekvienos kapeikos. Žmonės mėgino skūstis ant klebono, rašė net vyskupui, bet ar vyskupas nesuprato lietuviško skundo, ar tai galybė papročių — vienok skundikai aptilo, prašaukti nedorais žmonimis, netikėliais. Nors geras praktikas statyme bažnyčių, nės jau stato trečią bažnyčią, vis-gi p. klebonas pergyveno myri 3 žmonių: mat inžinieriškas protas klebono nenujautė, juog griau-namas muras gali užvirsti ant žmonių, nėsant prižiūrėtojų, — kas ir atsitiko.

Parakvijoje vaikščioja kalbos, buk kas-žin koks aitvaras naikina žmonių triusą. Žiemą žmonės suvezė medžius, reikalingus statymui bažnyčios, o medžiai sulindo sienose naujo monopolio. Sako buk buvęs paskirtas meistras prižiūrėjimui miško, kame kirta bažnyčiai sienojus (raštus) ir alga buvusi nemenka paskirta, bet jo niekas miške nematė; tulas matęs jį po puotas. Dar tai ne viskas, bet jau galima suprasti, koki bus klebono atskaita!

Lietuviai, kada jus apsišviesite, kada pradėsite netikėti jusų suvedžiotojams ir tamsin-tojams?

P.

Liepojus. Pirkliai neturi ką veikti, vaikščioja rankas nuleidę ir laukia geresnių laikų, o tie geresni laikai vis nesirodo: prekės ant javų kasdien vis krinta žemyn, esti tokios dienos, kad nė vieno vagono neateina į Liepoją, daugumas darbininkų liko be darbo, krautuvės ir magazynai teip-gi dejuoja Toksai stovis suteikė gerą dirvą visokioms kalboms: laiko nēr kur padėti, tai ir kalboms nēr galo. Kalba dabar ypatingai apie kratas ir areštus. Nuo pirmos dienos šio mėnesio lig šiai dienai kasnakt beveik pas mus kratos ir areštai, kad ne čion, tai ten. Girdėjome, kad tapati dedasi ir kituose miestuose Latvijos: daug, girdi, yra suimtų latvių, lietuvių ir lenkų, teip kad pilni perpildyti visi kalėjimai. Iš lietuvių suimtų Liepojuje žinome pakol kas tik tai keturis. —

8 dieną šio mėnesio išnakties kažin-kas išlipino ant senų po visas gatves lietuviškus apgarsinimas. Mat toje dienoje atidengė Vilniuje stovylą koriko-Muravjevo, tai tuose apgarsini-muose buvo išrodyta visi nuopelnai to koriko, t. y. kiek jis žmonių pakorė, sušaudė, sudegino arba uždarė kalėjime, išsiuntė į Siberiją ir tt. Ant galo pasakyta tuose apgarsinimuose, kad mes lietuviai, o ypač darbininkai, žiurime ant valdžios už atidengimą stovylos tokio žvėriško žmogaus, koku buvo Muravjevas — su pasi-bjaurėjimu. Apgarsinimai ilgą laiką buvo

žmonių skaitomi, nės palicija, rodos, nesusi-prato.

Juzė.

Grinkiškis. (Kauno gub.) Vargamistra, norėdamas pataisyti vietą savo giminaičini, ap-kaltino zakrastijoną, visiems žinomą, kaipo dorą jauną vaikną, buk tas jo pinigūs pavogęs. Už-manymas jam nusidavė: klebonas atstatė vaikną o į jo vietą priėmė vargamistros giminaiči. Negana dar to. Kadan-gi ant vaikino nebuvo jokių darodymų, tad klebonas paėmė jį ant tyrinėjimo ir išmėgines savo kumščią ant jauno vaikino, padavė į rankas asesoriaus tolesniam kankinimui. Tas žinoma mokėjo tą darbą atlikti, bet vaikino prisipažinti ne prispyrė. Klebonas tada apgarsino iš bažnytinės sakyklos, kad tas ir tas jo buvęs zakrastijonas yra vagis.

Nuo platesnio aprašymo susitursiu, nės ir teip perdaug pasibjaurėjimo. —

Naumiestis (Suvalkų gub.) Musų paviato viršininkas Čerkasov'as nori pasirodyt dideliu obrusitėlium. Teip, per liosus nuvedęs prim-tus į kareiviją vyrus ant prisiegos į bažnyčią paprašė jauno, dar tik pirmus metus kuni-gystės einančio, kunigėlio Kudirkos paskaityt prisiegą maskoliškai. Kunigėlis, matyt, persi-gandęs perskaitė tą maskolišką prisiegą, nors jokios tiesos neturėjo maskolišką kalbą bažny-čioje vartoti, nės popiežius Pijūšas IX. masko-lišką kalbą visai iš katalikų bažnyčių išvarė.

Ant rytojaus atvedė vyrus ant prisiegos žemskių viršininkas Gorielovas ir teipos-gi pa-davė kunigui (jau kitam, senesniam) maskolišką prisiegą skaityti. Bet šits kunigs nė žiurėti nežiurėdamas į tą maskolišką sklypą perskaitė prisiegą lietuviškai.

Iš to matome, kaip maskoliai prisispyrė visokiais budais bando visur maskolišką kalbą įvesti. Nepasiduokim jiems!

Brazilija (Pietinėje Amerikoje). Išėjo ne-senei čionai lenkiškas kalendorius dėl vietinių lenkų. Iš žinių paduotų į ta kalendorių nekurias pranešam U-ko skaitytojams:

Lenkai daugiausiai atėję čionai iš Lenkų Karalystės apsigyveno miestuose ir kolonijose valstijos Rio Grande do Sul. Užsiima jie dau-giausiai žemės apdirbimu. Gaila tik, kad netur plugų, tai žemę labai sunku įdirbti. — Tikė-jimo reikalai mažai aprupinti. Per šventes viduryje bažnyčios prispirtinai renkasi aukos ant reikalų bažnyčios, o lauke tomis dienomis Dievui ant garbės laidosi į padangės raketos, ugniniai žalčiai, bengališkos ugnys. Tai tokios tenai maldos esant. Vietiniai gyventojai ir murinai tik iš vardo katalikais yra, o šėip terpu murinų ypač randasi apščiai stabų (tetišių) garbintojų. Dora Brazilijos lenkų gan žemai nukritusi: tankiai atsitinka, kad ne-kurie vyrai per savo pačias gan atvirai pelnauja ir įgyja geras vietas. Gal kas užmest, kam

aš čionai rašau lietuviams apie Brazilijos lenkus. Ale dalykas tame, kad terpu tų neva lenkų yra daugelis lietuvių. Štai tame kalendoriuje rašo kun. Antanas Cuber'is apie „lenkus“ apsigyvenusius „Ant Uruguayo“ pagal upę Ižują (Ižuą,) kur 1889 m. valdžia atmieravo 1000 kolonijų — kas norėjo, galėjo jas apimti. 1890 m. atkeliavo 35 šeimos iš Kauno gubernijos, bet radę tenai amžinas trąškančias milžiniškas girias pasibijojo nekurie pradėti tokiose vietose savo naują gyvenimą ir pabėgo, ale kiti vis-gi apsiliko. Neužilgio atėjo kiti kolonistai, terp kurių buvo ir vokiečiai. Dabar ant tos vietos miestelis, bet... vokiškas. Tuos „lenkus“ iš Kauno gub.*) vokiečiai visokiu budu apgaudinėja ir siurbia. Ikišiol kolonijoje Ižujos nėsant „lenko“ kupčiaus, nėsant teipos-gi lenkiškos iškalos, tik vokiška, pastatyta ant vietos išdirbtos „lenkų“ (Kauno gub.) rankomis. — Tokią-pat beveik žinią praneša tasai-pat kun. Cuber'is ir apie kitą lenkų koloniją ant upės Comandanos.

Žinią šitą paėmiau iš lenkiškos gazetės — „Kuryer Codzienny“ N. 316, 1898 m.) Art.

Mūsų knygos.

Obrusitėliai. Tilžėje. 1898 m. 8°, 76 puslapiai. Tai yra pirmas pluokštas *Dėdės Atanaxo Raštų*.

Visi jau senai žinome, kad maskolių valdžia prispirtinai verčia Lietuvą į pravoslaviją ir į maskolystę. Visas geresnes valdžios vietas rundas atidavė maskoliams, mokyklose tik maskoliškai mokina, visokiose valdžios kanceliarijose kitaip nesusišneki, kaip tik maskoliškai; paversta daugybę katalikiškų bažnyčių į cerkves ir pristatytą begalę, bereikalingų naujų cerkvių mus krašte, knygos lietuviškos uždrausta, prigabenta į Lietuvą maskoliškų „poselencų“, katalikams beveik užginta pirktis savo tėviškėje Lietuvoje žemes ir tt. Tai vis maskolių „činovnikų“ pramanyta, kad greičiaus lietuvius maskoliais ir pravoslavais padaryti.

Šitoje knygutėje aprašyta darbai nekurių tokių „činovnikų — obrusitėlių.“ Štai Sabakevič, vos tik rašyti mokantys, pastoja urėdinku ir už savo „donosus“ ant kunigų ir už gaudymą lietuviškų knygų pakyla į asesorius. Jo visas darbas buvo kuodaugiausiai danešti ant kunigų, kuodaugiausiai kratų padaryti dėlei lietuviškų knygų, kuodaugiausiai kyšių prisi-rinkti ir kuodaugiausiai degtinės išgerti. Vagis, plėšikus, peštukus jis tik tam persekiodavo, idant galėtų nuo anų kyšių imti.

Štai vėl visai nemokantys rašyti Durakovas, kuris 15 metų išbuvo Lietuvoje laimingai

žandarų ir gerai pasipelnavo. — Sprauninkas Podlizunovas ir-gi tik šnipinėjimu ir kyšiais užimtas.

Ratgalių popas turintys vos tik 25 pravoslaunus paravijonis visas savo nelaimės mena nuo to paeinant, kad kunigai jam visame kame kenkia, pertai ir rašo jisai ant kunigų „donosus“. Neaplenkia jis ir šep žmonių, kad išgirsta pas ką esant kokią lietuvišką knygą ar kalendorių. „Učitelius“ Pijancev pildo teipos-gi tuos pačius darbus šnipinėjimų ir danešimų.

Šiems maskolių apaštalam padeda nekurie persivertėliai ir išgamos lietuviai, kaip Šunsnukis ir Voriška.

Knygutė aprašo Kauno gub. atsitikimus, bet bus naudinga kiekvienam lietuviui pasiskaityt.

Anais metais čionai aprašyti dalykai buvo dalimis atspausa „Apžvalgoje“.

Iš negerų pusių knygutės reik paminėt daugybę czerių klaidų ir rašyseną ne grynai-lietuvišką, bet puslenkišką: su 1, sz cz.

Art.

1898 metų Ukininko turinys.

A. Politiski straipsniai.

1. Mūsų reikalai. A. N. 1, p. 1.
2. Šis-tas apie maskolių geradėjystes. Žmogus. N. 1, p. 11.
3. Broliai-Lietuviai. N. 5, p. 65, N. 10, p. 145.
4. Maskolių valdžia. Ab. N. 7, p. 97.
5. Kiek maskolių valdžia pinigų žada 1898 m. nuo žmonių paimti. R. X. N. 8, p. 113.
6. Atsišaukimas. N. 10, p. 159.
7. Maskolių valdžia ir žmonės. Š-s. NN. 11 ir 12, p. 161, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185.

B. Ukės dalykai.

1. Iš bobturgio parvažiavus. Gyvuolių Daktaras. NN. 4 ir 5.
2. Rodos ukininkams (apie slyvų vabalus ir apie namų grybus). N. 4, p. 57.
3. Maskoliai neduoda mums ukės pagerinti. Vergas. N. 5, p. 65.
4. Kiaulių auginimas. NN. 6, 7 ir 8, pp. 73, 102, 114.
5. Apie javų sėklas. Ur. N. 8, p. 118.
6. Taisykitės ukininkystės draugystes. Ur. N. 9, p. 129.
7. Pieninė draugystė. Dumas. N. 4, p. 61.
8. Pelnas iš grybų. p. 77.
9. Lietuvos sodų vaisiai Vokietijoje. N. 5, p. 78.
10. Sėkit miežių daugiaus. N. 5, p. 79.

C. Apysakos.

1. Našlaitė. Lasdynų Pelėda. NN. 1, 2 ir 3, pp. 2, 20, 35.
2. Vardan Dievo Tėvo ir Sunaus. N. 7, p. 111.
3. Ne į svečius. Musė. N. 10, p. 151.

*) Aisku, kad tai lietuviai, o ne lenkai.

D. Eilės.

1. Lietuvos šviesuoliai. N. 1, p. 2.
2. Meilė Tėvynės. — Strasdas Murininkas. N. 3, p. 35.
3. Kalinio daina. — P. Sekupasaka. N. 6, p. 89.
4. Daina. — Giesmininkė. N. 6, p. 90.
5. Malda Kareivio. — V. G. N. 8, p. 118.
6. Du Dainiu. — Pr. Sekspasaka. N. 9, p. 130.
7. Bitė ir Kirmelaitė. — Pilvytė. N. 10, p. 147.
8. Kregždaitė. — Pilvytė. N. 11, p. 64.

E. Gamtos aprašymai.

1. Kiek kaštuoja vienas paukščio lizdas. — P. A. N. 6, p. 90.
2. Šiluma viduj žemės. — Ts. N. 7, p. 107.
3. Ugnis ir liepsna. — Ts. N. 7, p. 108.
4. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą. NN. 9, 10 ir 11. pp. 130, 148, 164.
5. Gamta ir mokslas. — P. A. N. 11, p. 174.

F. Valsčių ir parapijų reikalai.

1. Musų labdarinumas. — Mok. N. 2, p. 17.
2. Valsčių mokesčiai ir jų sunaudojimas. — A. N. 3, p. 33.
3. Smulkus kreditas. — Ar. N. 4, p. 49.
4. Plokščių gminas nusprendimas. — N. M. N. 4, p. 56.
5. Mokestys ant Varšavos. N. 5, p. 71.
6. Valsčių valdymas. — Ar. N. 6, p. 81.
7. Neduokit kalėdų negeriems kunigams. N. 6, p. 95.

G. Įvairūs straipsniai.

1. Nauja pabudusi tauta (apie Albanus). N. 1, p. 8.
2. Kun. Stojalovskis ir judėjimas sodiečių Galicijoje. N. 1, p. 8.
3. Terptautiškas suvažiavimas apgynimui darbininkų. N. 2, p. 18.
4. Apie uždraudimą skaityti lietuviškas knygas per Seinų Vyskupą. N. 4, p. 56.
5. Apie Gruzinus ir jų pakylimą. N. 5, p. 88.
6. Maffia. N. 8, p. 120.

H. Žmonių ligos.

1. Kaip užlaikyti vaikų sveikatą. — P. A. N. 3, p. 39.
2. Lisnikai arba Kirmėlės. G-as. — N. 11, p. 167.

I. Musų knygos.

1. Saulės ir Mėnesio užtemimai.
2. Iškur akmens ant musų laukų atsirado. N. 6.
3. Trumpa Geografija Nėrio. — N. 7.
4. Naudingi skaitymai. — N. 8.
5. Pirminė pašalpa umai susirgus, teipo-gi gėralai alkoholiniai ir tabaka.
6. Hygiena arba mokslas apie užlaikymą sveikatos N. 9.
7. Lietuvos ukininkų kalendorius 1899 metais. Ukiškasis Kalendorius ant 1899 metų. N. 10.
8. — Obrušiteliai N. 12.

K. Korespondencijos.

Ašmėnai, p. 28. Aleksotas, 29. — *Bebri-ninkai*, 61. Boguslaviškis, 15. Budvietis, 139 — *Daukšiai*, 43, 57. Disnos pav., 72. Dorsuniškis, 141. Dzūkija, 123. — *Ekaterinoslavas*, 141. — *Gardinas*, 46. Gelgaudiškis 28. Gižai, 60, 75. Griškabudis, 27. Gudelių pav., 43. Gudeliai-Žiuriai, 57. — *Ilakina*, 47. Ingavangis, 91, — *Jexnas*, 16, 93. — *Kalvarija*, 92. 17. Kalviai, 15. Kamajiškiei, 29. Kartėnai, 122. Kaunas, 59, 156, 170. Kiduliai, 28. Kybartai, 109. Krakiai, 139. Krėtinga, 71, 73. Krinčinas, 73, 122. Kriok-laukis, 139. — Iš Šiaudines, 198. — Papiliai, 189. — Kuršėnai, 189. — Triškiai, 189. — Pabiržė, 190. — Grinkiškis, 190. —

Liepojus, 13, 30, 109, 122, 190. Liudvinavas, 29, 57, 75. Latvija, 125, 153. — *Marcinkonys*, 29. Merkinė, 74. Marijampolė (Starpalė, Sena-pilė), 59, 93, 109, 138, 60, 124, 139, 171, 173. — *Naumiestis*, 62, 72, 138, 155, 190. — *Obšrutai*, 60. — *Padovinis*, 72, 155. Pakuonis, 14, 138, 154 171. Pajevonis, 138. Panemunė, 141. Pa-nemunėlis, 15. Pasvalis, 92. Pašėšupis, 47, 57. Peterburgas, 59, 139, 154, 171. Pilviškiai, 60, 74, 109, 121, 156. Punia, 91. — *Ryga*, 76. Roslaulis, 93. Rozalinas, 46. Rupiškis, 92 — *Saločiai*, 13. Samaros gub. 137. Senoji Piltis, 142. Seinai 30, 41, 92. Simnas, 138, 154. Sintautai, 29, 59, 60. Stokliškiai, 91. Suvalkai ir gub., 27, 51, 60, 75, 153, 155, 137, 167. Su-dargas, 28, 95, 141. *Sašauliai*, 47. Šednikiai, 43. Šelmiai, 43. Šiauliai, 12, 45, 46, 120, 140. Šeštakavas, 44. Šunskai, 15. *Traikynai*, 93, 188. Turkestanas, 140. Tverėčius, 29. — *Veiveriai*, 59, 94, 169. Vilkaviškis ir pav., 43, 74, 138. Viešintai, 47. Vilkija, 93. Vilniaus, 14, 27, 61, 75, 141, 168, 169, 170. Vivalius, 43. Vi-šakio Ruda, 155. Vištytis, 94. *Užpuoliai*, 29. Užuguostis, 91. — *Žalioji*, 138. Žasliai, 93. Žydikiai, 46. *Prienai*, 169. 172. *Naujoji Ža-garė*, 172. *Palanga*, 171. Iš Žemaitijos, 188. — *Afrika*, 31, 48. *Amerika* 31, 47, 62. Prūsų Lietuva 30, 63, 110. *Johannisburg*, 170. Bra-zilija, 190.

L. Visokios žinios beveik kiekvienam numeryje.

Klaidų atitaisymas.

Šiame Num. puslapyje 181, 10 eilėje nuo apačios parašyta: Pirmiaus, ką 1864 m. neturėjo žemės, teip ir pasiliko be žemės, bet turi būti: Pirmiaus, sako Im, reikia užteimti, kad tie valsčiai, ką 1864 m. neturėjo žemės, teip ir pasiliko be žemės.

Pinigus ir laiškus į Ukininko (ir Varpo) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresas rašyti:

Herrn J. Lapinas, Tilsit (Ostpreussen).